

11. STOLETÍ III

PRÓZA

Notker Labeo, (* kol. 950, † 1022)

se dostal do svatohavelského kláštera již jako chlapec, a to pod vlivem svého strýce Ekkeharda I. ze St. Gallen. Získal výborné vzdělání v oblasti trivía i kvadrivía a ovládal také teologii. V dospělosti zde působil jako učitel, a právě v této době zažíval klášter dobu největšího kulturního rozkvětu. Jeho osobnost má velký význam především pro dějiny německé středověké literatury, neboť pro pedagogické účely překládal z latiny do němčiny, aby žáci původním textům lépe porozuměli, a doplňoval své překlady také vlastním komentářem. Patrně proto ho ještě za jeho života nazývali Teutonicus (Němec). Na rozdíl od jména Teutonicus, je další jeho přízvisko – Labeo – doloženo až v 15. století. Vzhledem k tomuto časovému odstupu se soudí, že přízvisko nevypovídá o jeho „silných rtech“, ale spíše odkazuje na spisovatele 2. pol. 3. století Cornelia Labeona, jehož spisy o starých náboženských tradicích a rituálech dnes známe jen fragmentárně z pozdějších citátů.

Z Notkerových překladů se dochovaly Aristotelovy spisy *De categoriis* a *De interpretatione* (komentář, který k nim připojil, je vůbec prvním středověkým komentářem k Aristotelovým spisům), dále Boethiovo *De consolazione philosophiae*, *De nuptiis Philologiae et Mercurii* Martiana Capella a *Žaltář*. Jak on sám píše v jednom svém listu adresovaném biskupu Hugonovi II. ze Sittenu, přeložil rovněž Vergiliova *Bucolica*, Terentiovu komedii *Dívka z Andru (Andria)*, *Disticha Catonis*, Boethiovy spisy *Principia arithmeticae* a *De sancta Trinitate*, komentář *Moralia in Job* od Řehoře Velikého.

Pokud jde o Notkerovu vlastní tvorbu, dochovalo se německé pojednání o hudbě a několik latinských učebnic: *De arte rhetorica*, *De partibus logicae* a *Computus* (příručka pro počítání data Velikonoc a dalších církevních svátků). Veškerá jeho spisovatelská činnost, ať původní či překladatelská a komentátorská, byla tedy vázána na obory trivía a kvadrivía a měla ryze praktický účel – použití při výuce v klášterní škole.

Zemřel na morovou nákazu a traduje se o něm, že jeho posledním přáním bylo nasytit místní chudinu. Chtěl být potom pohřben v šatech, které měl v poslední hodině na sobě, aby udržel v tajnosti, že pod nimi nosil těžký řetěz.

Ekkehard IV. ze St. Gallen (*980/890, † po 1056)

byl rovněž jedním z významných učitelů svatohavelského kláštera. Pocházel z Alsaska, patrně se narodil nedaleko kláštera St. Gallen. Sám zde získal vzdělání ve triviu i kvadriviu a značnou sečtělost v antické literatuře. Byl žákem Notkera Labeona, po jehož smrti v roce 1022 působil jako učitel na katedrální škole v Mohuči, kam ho povolal mohučský arcibiskup Aribio. Po Aribionově smrti v roce 1031 se Ekkehard rozhodl vrátit do St. Gallen, kde učil v klášterní škole a stál také v čele tamějšího skriptoria. V roce 1034 se však stal opatem tohoto kláštera Norbert, který byl zastáncem reformních snah kláštera v Cluny a prosazoval přísnější klášterní život, v němž studium literatury nemělo tak významné místo, jak by si Ekkehard byl představoval.

Skutečnost, že se s názory nového opata Ekkehard zcela neztotožňoval, dokazuje jeho nejznámější dílo – klášterní kronika *Casus sancti Galli* (Příběhy svatohavelského kláštera), založená Ratpertem ze St. Gallen, kterou Ekkehard dovedl až do roku 971. Poukazuje v ní právě na význam studia a vzdělanosti a představuje idealizované portréty slavných svatohavelských učitelů a opatů, doplněné o zajímavé anekdoty z klášterního života. Historická cena tohoto díla není valná, autorovi nešlo o věrné vykreslení minulosti kláštera, ale je to mnohdy jediný doklad o životních osudech významných členů klášterní komunity. Vzhledem k Ekkehardovu narativnímu umění nelze tomuto dílu upřít značnou literární hodnotu.

Téměř celou svou básnickou tvorbu spojil Ekkehard do jediné sbírky s názvem *Liber benedictionum* (její tři části se označují jako *Benedictiones super lectores per annum*, *Benedictiones ad mensam a Tituli*). Sbíрка obsahuje především duchovní poezii, přičemž některé z těchto skladeb napsal Ekkehard již v mládí jako svá školní cvičení a později je pro potřeby sbírky přepracoval. Jedná se o leoninské hexametry; po obsahové stránce jsou to vesměs veršovaná požehnání (pro bohoslužby podle liturgického roku a pro stolování mnichů), ale jsou sem zařazeny také návrhy veršů, které měly doprovázet obrazovou výmalbu v klášteře St. Gallen a v mohučské katedrále.

Guido z Arezza, Aretinus (992, zemřel po 1033)

nejvýznamnější hudební teoretik středověku, *musicus et monachus*, jak jej označil jeho mladší současník Donizo z Canossy. Guido získal vzdělání v benediktinském klášteře Pomposa u Ferrary. Přítomek „z Arezza“ získal proto, že v tomto městě řídil kostelní hudbu, byl tam povolán biskupem Theobaldem z Arezza. Jeho záměrem bylo zavést zde takové bohoslužby, které by mohly být pro jiné příkladem, a to také v oblasti sborového zpěvu.

Napsal čtyři hudebně teoretické traktáty, určené pro zpěváky při bohoslužbách, např. *Epistola (ad Michaelem) de ignoto cantu*, v níž se zabývá teorií tónů a tónových intervalů.

Pozoruhodné je, že zde Guido mj. vypráví historku o nerozbitné lahvičce, kterou čteme už u Petronia (Sat. 51) a již znal i Isidor ze Sevilly (Etym. XVI,16,6) a pak Jan ze Salisbutry (Policr. IV,5).

První pokusy ve vícehlasu jsou sice už staršího data (Baldo ze St. Amand v 9. stol.), ale hudební zápis v neumách začíná až Guidonem. Když byl v Pompose učitelem hudby, vymyslel pro svoje žáky novou metodu při učení zpěvu. Intervaly označil solmizačním slabikami, které byly převzaty z každého půlverše sáfického hymnu Paula Diacona na Jana Křtitele (z jeho první strofy): UT queant laxis REsonare fibris / MIra gestorum FAMuli tuorum / SOLve polluti LABii reatum, / Sancte Iohannes. Když je pak v melodicky srovnal do stupnice, došel k označením muzikálních značek UT, RE, MI, FA, SOL, LA, SI.

Jeho hlavním dílem je spis *Micrologus (idest brevis sermo de musica)*, který se stal příručkou, na níž se v pozdějším středověku vzdělávaly celé generace hudebníků. Jeho spisy se hojně opisovaly a také komentovaly, jeho jméno bylo běžně známo v oblasti hudby až do 16. století.

Papias (11. stol.)

Také v oblasti jiných disciplín docházelo ke zdatnému pokroku. V polovině 11. stol. se setkáváme s klíčovým dílem úsilí o syntézu gramatických a lexikografických znalostí, s *Elementarium doctrinae rudimentum* lexikografa působícího v Lombardii, ovšem jinak neznámého původu (byl vyhnanec), kterému se říká Papias (jeho skutečné jméno neznáme). Dílo napsal pro své dva syny. Již od 4. stol. je možno sledovat snahu o sběr učených kuriozit na poli etymologie a sémantiky, které jsou nyní obohacovány prvky scholastické literatury a scholastického myšlení, hermeneutiky, glosografie a rozvinutých gramatických a logických systémů. Tyto sběratelské aktivity vedou k vytváření tzv. sum, které jsou předchůdci moderních encyklopedií. Papias sestavil svůj glosář na základě starších řecko-latinských glosářů.

Velká popularita Papiova slovníku, který byl nejčastěji opisován ve 14. stol. a užíván ještě i ve století šestnáctém, je pravděpodobně spjata s tím, že jsou v něm slova uspořádána abecedně, i když je bráno v úvahu pouze první písmeno. Encyklopedie je poměrně malá a podává především údaj o prozodické kvantitě slova, o jeho gramatickém rodu a flexi, potom o jeho významu, často také o etymologii. U důležitých slov, zejména těch, která jsou spjata se

septem artes liberales, jsou připojena celá malá pojednání (netýká se to hudby, o tu jevil Papias malý zájem).

Petrus Damiani (1007-1072)

Petrova literární aktivita byla velmi různorodá. Narodil se cca 1007 v Ravenně, kde strávil také své chudé dětství a kde začal studovat. Pokračoval pak ve Faenze a v Parmě, na studiích jej po smrti rodičů podporoval jeho bratr Damianus. Dobře ovládl svobodná umění a věnoval se studiu práv, ale náhlá krize jej v necelých 30 letech přiměla vzdát se světa a odejít do kláštera Fonte Avellana u Gubbia (nedaleko Sassoferrata), kde se stal převorem. Tento klášter patřil k asketickému řádu kamaldulů, založen byl kolem roku 1000. Zastával mnoho církevních funkcí až do své smrti v roce 1072.

To, že si Petr zvolil klášterní život, neznamenovalo, že by se zcela stáhl ze společenského, kulturního a politického života. Především se však snažil o reformu mnišského života: ve svých kázáních vehementně útočil proti svatokupectví, vůbec proti zlořádům a korupci v současné církvi, v čemž se opíral o autoritu dvou reformních papežů, Mikuláše II. a Alexandra II. Jeho *Rithmus patientis monachi* je dobrým příkladem jeho přísných morálních postulátů.

Dochovaly se jeho početné *Sermones* – jsou to především klášterní kázání, *Epistolae* v 7 knihách, několik *Vita* světců – z nich jsou nejzajímavější *Vita beati Romualdi*, zakladatele řádu kamaldulů (Romuald z Camaldoli, zemřel 1027), *Vita Odilonis*, kterou napsal na podnět současného opata clunijského kláštera. Hlavní důraz však klademe na jeho polemické a teologické spisy. Jeho hlavním spisem je *Liber Gomorrhianus*, traktát, který složil s dalším jiným, nazvaným *Liber gratissimus*, v době papeže Lva IX. (1049-54). *Liber Gomorrhianus* je tvrdým útokem na současný způsob života kněžstva, které se dalo získat světem, hrami a lovem. Obsahuje také meditace na posvátné texty a modliby. Zvláště ostré jsou útoky na svatokupectví a smilstvo kněžstva.

Petrus Damiani byl ve své době uznáván především jako teolog díky svému přínosu k nauce o svátostech, k mariologii a k teorii mnišského života, to poslední ve spisech *De contemptu mundi* a *De perfecti monachi informatione*. Za základní prvek mnišského života zde považuje mlčení. Odmítal studium gramatiky a antických autorů, on sám byl ale paradoxně velice vzdělaný a latinu perfektně ovládal.

Adam z Brém (11. stol.)

Jeho *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* o čtyřech knihách, která sepsal asi v 70. letech století, ačkoli jsou sepsány po vzoru Sallustiově a Lucanově, jsou mimořádně významná pro dobu, o níž píše, zejména pro historii a geografii severní Evropy, protože jsou psána mj. na základě zpráv současných mořeplavců. Jejich III. kniha je věnována arcibiskupovi Adalbertovi z Brém, popisuje jeho příchod na arcibiskupský stolec a budování katedrály v Brémách, pak popis Adalbertových těsných kontaktů s Římem a s papežským stolcem, jeho až maniakální touhu po slávě a po uznání, vliv, který měl na činnost královských úředníků, jeho zvyky, těsné kontakty s německou světskou šlechtou, bohatství jeho kostela i nepřátelství s některými preláty.

Z historického hlediska je zde nejdůležitější líčení obtížnosti misie mezi Slovy a jejich neustálých konfliktů se Sasy. Celkem jsou *Gesta* historií Sasů od prvopočátku až do dobytí slovanských území v autorově době. Získáváme tak dosti přesný obraz situace Severní Evropy v této době, zejména pro Dánsko je důležitá 4. kniha, *Descriptio insularum Aquilonis*, pro svůj zeměpisný obsah.

Adam čerpal z antických autorů, církevních otců a využil také řadu pramenů, které se dodnes nedochovaly (především pro geografické a etnografické údaje).

Berengarius Turonensis, Berengár Tourský (1010-1088)

byl významný francouzský teolog. Po celých dvacet let se táhl teologický spor, který jako *controversia berengariana* vznikl v polovině 11. století v pojetí eucharistie. Berengarius se narodil v Tours, vzdělání získal v Chartres, po učitelském působení v Angers se vrátil do Toursu, kde jako učitel literatury, rétoriky a dialektiky získal velký počet studentů. Velice se zajímal o otázku eucharistie. Kvůli svým názorům na transsubstanciaci byl několikrát souzen na synodách, odsouzen byl na věčné mlčení, ale nebyl prohlášen za kacíře. Většina jeho spisů byla na příkaz církve zničena.

V dochovaném traktátu *De sacra coena* zastává názor, že se akcidentální kvality chleba a vína nemohou udržet ve své kvalitě bez vnitřního základu, který je drží, a že je třeba aristotelsky definovat podstatu, substantiam. Evangelium tedy nemůže mluvit o skutečném přepodstatnění, protože tělo a krev Kristova jsou ve svátostné podobě pouze v zastřeném, figurativním, způsobu. Tímto traktátem reagoval na spis Lanfranca z Pavie *Liber de sanguine Domini adversus Berengarium Turonensem*.

Dochovaly se také jeho dopisy a veršovaná modlitba ke Kristu.

Anselm z Canterbury, Anselmus Cantuarensis (1033-1109)

Anselm byl italského původu, ale žil ve Francii (v Normandii v klášteře Le Bec, kde byl jeho učitelem Lanfranc) a v Anglii – od r. 1093 byl arcibiskupem v Canterbury. Byl významným teologem a filozofem, bývá nazýván *otcem scholastiky*, silně ovlivnil řadu pozdějších filozofů.

Ve spisech *Monologion* a *Proslogion*, které Anselm napsal v klášteře v Bec v letech 1076-8, uvažuje o boží existenci, snaží se ji rozumově dokázat pomocí tzv. ontologického důkazu, který spočívá v tvrzení, že idea Boha sama o sobě nezbytně vyžaduje a předpokládá (implikuje) existenci Boha. Jeho pokusy podat důkaz boží existence měly mnoho kritiků, ale současně byly pro další autory inspirativní.

Napsal celou řadu dalších teologických a filozofických spisů (*Cur Deus homo?*, *Dialogus de veritate* aj).

Ivo z Chartres (1040-1115)

od r. 1190 biskup v Chartres, byl autorem kázání, exegetických spisů a trakátů o kanonickém právu – jeho sbírky s výkladem kanonického práva a jeho novým uspořádáním *Decretum* a *Panormia* odrážejí jednání i konečné dohody mezi papežstvím a císařstvím v době boje o investituru v prvních letech 12. stol. V těchto střítech projevoval Ivo značnou vyrovnanost a schopnost argumentace, přičemž se snažil najít rovnováhu mezi konzervativním a moderním stanoviskem. V otázce boje o investituru zastával stanovisko vůči papežské moci spíše kritické: v biskupském úřadě se nemá směřovat duchovní moc, již je třeba plně respektovat, se světskými poctami a statky, které mohou světská knížata udílet. Toto stanovisko se Řehoři VII. příliš nelíbilo.

Originální byl také na poli exegeze, kde ukázal, že všem spisům Otců a všem dekretům koncilů nelze přikládat stejnou míru autoritativnosti, tvrdil, že je třeba vzít v úvahu např. i dobu a okolnosti vzniku i způsob zápisu a dochování těchto textů.

Constantinus Africanus

byl významným překladatelem arabských spisů do latiny. Působil na tzv. salernské lékařské škole. Ta se tradičně označovala za první univerzitu středověké Evropy, ale její počátky nejsou jasné. Francouzské a německé kroniky z přelomu 10. a 11. století dosvědčují, že měla velice dobrou pověst a její lékaři byli vysoko ceněni. Není ovšem prokázáno, že se již v této době organizovala výuka jako na pozdějších univerzitách a že by se udělovaly akademické tituly. Nevíme nic ani o kolegiích studentů a učitelů (lékařů). Doložena je pouze

skutečnost, že se zde již ve 12. století musela konat teoretická výuka, protože spisy, jež se dochovaly, nevycházejí pouze z lékařské praxe, ale také ze studia klasických textů řecké a arabské medicíny, tj. ze spisů na vysoké teoretické úrovni. Přímo v Salernu se překládaly z řečtiny a arabštiny odborné texty, a to pro potřeby výuky, což dokládá, že zde byl stanoven program výuky a četba, na níž byla výuka založena.

Karl Sudhoff definoval tři fáze vývoje této školy:

1. rané Salerno (999-1087)
2. vrcholné Salerno (1087-1175)
3. pozdní Salerno (1175-1250)

Rané Salerno (995-1087): Vznikají a používají se překlady drobných byzantských spisů:

Theophilus Protospatharios, *De urinis*; Philaretos, *De pulsibus* – neznámý autor, tento spis má jen nepatrné odchylky od pseudo-galénského spisu stejného jména). Alfanus ze Salerna zpracoval spis *De natura hominis* (překlad podle Nemesia z Emesy). Dochází tedy k recepci literatury, která vychází z galénských spisů a vztahuje se k běžné denní praxi. Orientace na praxi zůstala charakteristickým znakem školy i po příchodu Constantina Africana 1063.

V klášteře Monte Cassino se potom na podnět Alfana věnoval překladům významných děl z arabštiny. Jednak přeložil obsáhlá kompendia *Pantegni* od Halyho Abbata, *Viaticum* (Ibn al-Gazzar), *Diaetae particulares et universales* Isaaca Judaea. Vedle toho zpracoval Isagoge od Johannitia, *Ars parva* od Galéna, Hippokratovy *Aphorismy* a *Prognosticon* (s Galénovým komentářem), tyto spisy potom dohromady s *De diaetis*, *De urinis*, *De pulsibus* tvořily jádro tzv. *Articelly*, souboru, podle něhož se potom učilo na řadě dalších lékařských školách.

Trotula

V 11. století (případně 12. století) údajně měla působit v Salernu jako lékařka také Trotula, ovšem někteří badatelé (včetně Karla Sudhoffa) pochybují, že spisy, které se pod jejím jménem dochovaly, skutečně napsala žena. O její existenci není nic doloženo. Jméno Trotula se používá i pro označení jejích spisů. Do této tradice spadají tři spisy, z nichž nejdůležitější je *Trotula maior* (neboli *De passionibus mulierum*), kde se probírají záležitosti ženské medicíny, menstruace, porod, pohlavní nemoci apod. Tento spis byl velice populární a překládal se do mnoha národních jazyků.

43.

Adamus Bremensis, *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, lib. IV (*Descriptio insularum Aquilonis*)

Cap. 39.

Item nobis retulit beatae memoriae pontifex Adalbertus, in diebus antecessoris sui quosdam nobiles de Fresia viros causa pervagandi maris in boream vela tetendisse, eo quod ab incolis eius populi dicitur ab ostio Wirrahae fluminis directo cursu in aquilonem nullam terram occurrere praeter infinitum oceanum. Cuius rei novitate pervestiganda coniurati sodales a litore Fresonum laeto celeumate progressi sunt. Deinde relinquentes hinc Daniam, inde Britanniam, pervenerunt ad Orchadas. Quibus a laeva dimissis, cum Nordmanniam in dextris haberent, longo traiectu glaciale Island collegerunt. A quo loco maria sulcantes, in ultimum septentrionis axem, postquam retro se omnes, de quibus supra dictum est, insulas viderunt, omnipotenti Deo et sancto confessori Willehado suam commendantes viam et audatiam, subito collapsi sunt in illam tenebrosam rigentis oceani caliginem, quae vix oculis penetrari valeret. Et ecce instabilis oceani euripus ad initia quaedam fontis sui archana recurrens, infelices nautas iam desperatos, immo de morte sola cogitantes, vehementissimo impetu traxit ad chaos [hanc dicunt esse voraginem abyssi -] illud profundum, in quo fama est omnes recursus maris, qui decrescere videntur, absorberi et denuo revomi, quod fluctuatio crescens dici solet. Tunc illis solam Dei misericordiam implorantibus, ut animas eorum susciperet, impetus ille recurrens pelagi quasdam sociorum naves abripuit, ceteras autem revomens excursio, longe ab alteris post terga reppulit. Ita illi ab instanti periculo, quod oculis viderant, oportuno Dei auxilio liberati, toto nisu remorum fluctus adiuvarunt.

Cap. 40.

Et iam periculum caliginis et provintiam frigoris evadentes, insperate appulerunt ad quandam insulam altissimis in circuitu scopulis ritu oppidi munitam. Huc visendorum gratia locorum egressi, reppererunt homines in antris subterraneis meridiano tempore latitantes; pro quorum foribus infinita iacebat copia vasorum aureorum et eiusmodi metallorum, quae rara mortalibus et preciosa putantur. Itaque sumpta parte gazarum quam sublevare poterant, laeti remiges festine remeant ad naves. Cum subito retro se venientes contemplati sunt homines mirae altitudinis, quos nostri appellant Cyclopes; eos antecedeabant canes magnitudinem solitam excedentes eorum quadrupedum. Quorum incursu raptus est unus de sociis, et in momento laniatus est coram eis reliqui vero suscepti ad naves, evaserunt periculum, gygantibus, ut referebant, pene in altum vociferando sequentibus. Tali fortuna comitati Fresones Bremam perveniunt, ubi Alebrando pontifici ex ordine cuncta narrantes, pio Christo et confessori eius Willehado reversionis et salutis suae hostias immolarunt.

[Sunt et alia quae non incongrue essent dicenda hoc loco de illo aestu maris in die bis citato; quod miraculum praebet omnibus maximum; ita ut ipsi, qui archana rerum phisici perscrutantur, in dubitationem cadant eius rei, cuius ignorant originem. Cumque Macrobius et Beda videantur ex illa re aliquid loqui, Lucanus autem nichil se scire fateatur, diversi auctores variis pugnant sententiis; omnes autem incertis abeunt rationibus, nobisque sufficit cum propheta clamare: 'Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia tu fecisti;

impleta est terra possessione tua'. Et iterum: 'Tui sunt coeli, et tua est terra, et tu dominaris potestati maris, et iudicia tua abyssus multa', ideoque iure dicuntur 'incomprehensibilia' .]

Cap. 41.

Haec sunt quae de natura septentrionalium regionum comperimus ad honorem sanctae Hammaburgensis ecclesiae ponenda, quam tanto munere divinae pietatis praeditam videmus, ut innumerabilem populorum multitudinem, quorum metropolis haec facta est, labore suae praedicationis ex magna iam parte conversos habeat ad christianitatem, ibi solummodo ponens euangelizandi silentium, ubi mundus terminum habet. Quae salutifera gentium legatio primum a sancto Anscario incepta, prosperis semper usque in hodiernum diem aucta est incrementis, usque ad transitum magni Adalberti per annos circiter ducentos quadraginta.

Cap. 42.

Ecce illa ferocissima Danorum sive Nordmannorum aut Sueonum natio, quae, iuxta verba beati Gregorii, 'nichil aliud scivit nisi barbarum fremere, iam dudum novit in Dei laudibus alleluia resonare'. Ecce populus ille pyraeticus, a quo totas olim Galliarum et Germaniae provincias legimus depopulatas, suis nunc finibus contentus est, dicens cum apostolo: 'Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus', et 'Credimus videre bona Domini in terra viventium'. Ecce patria illa horribilis, semper inaccessa propter cultum ydolorum, - 'et Scythicae non mitior ara Dianae', deposito iam naturali furore, praedicatores veritatis ubique certatim admittit, destructisque demonum aris, ecclesiae passim eriguntur et nomen Christi communi ab omnibus effertur praeconio. Nimirum 'haec est mutacio dexterarum Excelsi', et tam velociter currit sermo omnipotentis Dei, ut a solis ortu et occasu, ab aquilone et meridie laudabile sit nomen Domini, et omnis lingua confiteatur, quia dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris, cum Patre et Sancto Spiritu vivens et regnans per omnia saecula saeculorum. Amen.

Edice: Adam von Bremen, *Hamburgische Kirchengeschichte (Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum)*. Herausgegeben von Bernhard Schmeidler. 1917. Nachdruck 1993 (Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi)

44.

Guido Aretinus, *Micrologus*

Incipit Prologus

Cum me et naturalis conditio et bonorum imitatio communis utilitatis diligentem faceret, cepi inter alia musicam perire tradere. Tandem affuit divina gratia, et quidam eorum imitatione chordae ex nostrarum notarum usu exercitati ante unius mensis spatium invisos et inauditos cantus ita primo intuitu indubitanter cantabant, ut maximum plurimis spectaculum praeberetur; quod tamen qui non potest facere, nescio qua fronte se musicum vel cantorem audeat dicere. Maxime itaque dolui de nostris cantoribus qui etsi centum annis in canendi studio perseverent, numquam tamen vel minimam antiphonam per se valent efferre, semper discentes, ut ait Apostolus, et numquam ad scientiam veritatis pervenientes. Cupiens itaque tam utile nostrum studium in communem utilitatem expendere, de multis musicis argumentis quae adiutore Deo per varia tempora acquisivi, quaedam quae cantoribus proficere credidi, quanta potui brevitate perstrinxi; quae enim de musica ad canendum minus prosunt, aut si qua ex his quae dicuntur non valent

intelligi, nec memoratu digna iudicavi, non curans de his, si quorundam livescat invidia, dum quorundam proficiat disciplina.

Explicit prologus.

Capitulum I: Quid faciat qui se ad disciplinam musicae parat

Igitur qui nostram disciplinam petit, aliquantos cantus nostris notis descriptos addiscat, in monochordi usu manum exerceat, hasque regulas saepe meditetur, donec vi et natura vocum cognita ignotos ut notos cantus suaviter canat. Sed quia voces quae huius artis prima sunt fundamenta, in monochordo melius intuemur, quomodo eas ibidem ars naturam imitata discrevit, primitus videamus.

Capitulum XIV: Item de tropis et vi musicae

Horum quidam troporum exercitati ita proprietates et discretas ut ita dicam, facies extemplo ut audierint, recognoscunt, sicut peritus gentium coram positis multis habitus eorum intueri potest et dicere: hic Graecus est, ille Hispanus, hic Latinus est, ille Teutonicus, iste vero Gallus. Atque ita diversitas troporum diversitati mentium coaptatur ut unus autenti deuteri fractis saltibus delectetur, alius plagae triti eligat voluptatem, uni tetrardi autenti garrulitas magis placet, alter eiusdem plagae suavitatem probat; sic et de reliquis.

Nec mirum si varietate sonorum delectatur auditus, cum varietate colorum gratuletur visus, varietate odorum foveatur olfactus, mutatisque saporibus lingua congaudeat. Sic enim per fenestras corporis habilium rerum suavitas intrat mirabiliter penetralia cordis. Inde est quod sicut quibusdam saporibus et odoribus vel etiam colorum intuitu salus tam cordis quam corporis vel minuitur vel augetur. Ita quondam legitur quidam phreneticus canente Asclepiade medico ab insania revocatus. Et item alius quidam sonitu citharae in tantam libidinem incitatus, ut cubiculum puellae quaerere effringere dementatus, moxque citharoedo mutante modum voluptatis poenitentia ductum recessisse confusum.

Item et David Saul daemonium cithara mitigabat et daemoniacam feritatem huius artis potenti vi ac suavitate frangebatur. Quae tamen vis solum divinae sapientiae ad plenum patet, nos vero quae in aenigmate ab inde percepimus. Sed quia de artis virtute vix pauca libavimus, quibus ad bene modulandum rebus opus sit videamus.

Edice: *Guidonis Aretini opera*. Ed. J. P. Migne, Patrologia Latina, CXLI, Paris 1850